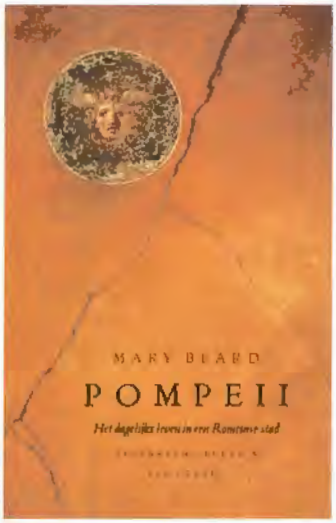
MARY BEARD, POMPEII. *HET DAGELIJKS LEVEN IN EEN ROMEINSE STAD.*

(Athenaeum - Polak & Van Gennep: Amsterdam 2009), 458 blz., prijs € 29,95.

Een jong stel met alleen een sleutel en een oliclampje, broden in de oven, een groepje vrouwen, ieder met een handjevol sieraden, een hond aan de ketting… Het zijn enkele gestolde overblijfselen van een gedenkwaardige dag in Pompeii: de dag waarop het normale leven eindigde door de uitbarsting van de Vesuvius (79 n.Chr.). De bewoners hadden signalen opgevangen van het naderende onheil in de vorm van trillingen en kleine aardschokken. Veel mensen hadden hun boeltje al gepakt en waren de stad ontvlucht. Wat de archeologen onder het puimsteen hebben gevonden zijn de restanten van een ontwrichte stad.

Pompeii, een mooi geïllustreerd boek, reconstrueert Mary Beard het dagelijks leven in de stad vóór de uitbarsting van de Vesuvius. Dat is niet eenvoudig, zeker omdat in 62 n.Chr. een aardbeving Pompeii zwaar beschadigde en onduidelijk is in hoeverre de stad daarvan was hersteld toen de vulkaanuitbarsting plaatsvond.

Wat komt de lezer te weten over Pompeii? Veel, de informatiedichtheid in het boek is groot. Pleinen, straten en stoepen, gebouwen, schilderingen en beelden, politiek, eten en drinken, ontspanning, middelen van bestaan en religie; alle thema's worden grondig uitgewerkt. Eerst wordt een beschrijving van de historische resten gegeven, daarna wordt zoveel mogelijk een relatie gelegd tussen de vondsten en het gewone leven. Hoe verplaatsten de inwoners zich in Pompeii? Waarom hadden de Pompejaanse inwoners een voorliefde voor pantomime? Aten ze echt met één hand, halfliggend op een oncomfortabele stenen bank en steunend op de linkerelleboog? Op levendige toon beantwoordt Beard dit soort vragen, maar tevens introduceert ze de 'Pompeii-paradox': 'dat we tegelijkertijd heel veel en heel weinig weten over hoe het leven er destijds uitzag.' Ook inwoners van Pompeii worden aan de lezer voorgesteld: de aristocraat Caius Calventius Quietus, de minnespeler Caius Norbanus Sorex en priesteres Eumachia, om slechts enkele te noemen.

Beard twijfelt openlijk over de juistheid van sommige interpretaties van bodemvondsten door haar collega's en ze aarzelt niet haar eigenzinnige opvattingen, goed beargumenteerd, te ventileren. Ze is sterk in het ontmythologiseren van het verheven beeld dat mensen tegenwoordig hebben van het leven in de Romeinse tijd. Een beeld dat te vaak is gebaseerd op 'een combinatie van hoogstaande Latijnse literatuur, negentiende-eeuwse schilderijen en romans, en sandalenfilms'.

Beard is verbonden aan de universiteit van Cambridge en is redacteur klassieken van The Times Literary Supplement. In Groot-Brittannië is de enigszins excentrieke classica zeer populair, ook omdat Beard, zoals ze het zelf omschrijft, 'a bit of a media junkie' is. Voor Pompeii heeft ze de Wolfson History Prize 2008 ontvangen.

Anny Hartgerink

HARRY MOUNT, *ETCETERA EN AL DAT ANDERE LATIJN*

(Amsterdam: Balans 2008), 269 blz., prijs € 17,50.

'Rosa, rosa, rosam, rosae, rosae, rosa, rosae, rosae, rosas, rosarum, rosis, rosis', zingt Jacques Brel: 'C'est le plus vieux tango du monde'. Schoolkindertjes leren Latijnse declinaties, want papa wil dat ze tandarts worden. Wie ooit het rijtje geleerd heeft van de eerste verbuigingsgroep, vrouwelijk op -a (puella, mensa, ancilla), en dat in Nederland deed, zal het refrein met gefronste wenkbrauwen beluisteren. De volgorde is namelijk raar en er lijken te veel vormen langs te komen; wij leren -a, -ae, -ae, am, -a, en dan het meervoud. Zelfde functies, andere serie.

Het boekje 'Etcetera en al dat andere Latijn' is een vertaling van het Engelse 'Amo, amas, amat, and all that – how to become a Latin lover'. Het is geschreven door een journalist die klassieken studeerde in Oxford. Harry Mount wil zijn lezer naar eigen zeggen op een aardige manier de grondbeginselen van het Latijn aanbieden, zonder dat er bloed, zweet en tranen aan te pas komen. Zijn tekst zit daarom vol kwinkslagen en anekdotes

In de inleiding begint het al: stervoetballer David Beckham blijkt op zijn beroemde lichaam verschillende Latijnse teksten te hebben laten tatoeëren. De mooiste: de balgoochelaar laat weten waar het allemaal vandaan komt, door onder zijn rugnummer ('VII') het pompeuze *perfectio in spiritu* te

noteren. Het volmaakte is een mentale kwestie, ook voor deze sportman.
Mount heeft oog voor pakkende voorbeelden, en hij weet ze soms heel goed te brengen. Nog steeds in voetbalsferen: het motto van Arsenal, *Victoria concordia crescit* "betekent niet 'Posh Spice reist per Concorde', maar 'De overwinning groeit uit saamhorigheid.'" Een mooie vondst – hoewel in onze snelle tijden alweer anachronistisch. Zowel de Spice Girls als de Concorde zijn immers met pensioen. Dit boekje was een bestseller in Engeland; honderdduizenden wilden hun roestige kennis opfrissen. Mount leidt hen gestaag de grammatica binnen (in kadertjes staan de gevreesde rijtjes), en telkens maakt hij sprongen naar stukjes Latijn uit ons collectief geheugen. Hij presteert het en passant om de strenge centurion Johannes Clesius te verbeteren, die in Monty Pythons Life of Brian zelf *would be* verzetsheld Brian verbetert als die *Romans go home* opkalkt als Romanes eunt domus. Honderd strafregels (*Romani ite domum*, geschreven op de muren van de stadhouderlijke residentie) later heeft Brian geleerd wat de vocativus meervoud van romanus is, en de gebiedende wijs van 'gaan'. Centurion Cleese begreep zijn eigen Latijn echter niet precies toen hij de (overigens correcte) accusativus van richting als 'locativus' omschreef, legt Mount uit. De locativus wordt gebruikt om een plaats waar men is aan te duiden, 'thuis'. Dat is *domi*. Een charmant trekje van dit boekje vormen de autobiografische excursies die Mount maakt. Misschien is het tevens heel Brits, maar de warmte waarmee hij over zijn oude docenten schrijft, spreekt aan. Stuk voor stuk zijn het excentriekelingen die hun liefde voor de klassieken sandaalgeschoeid overdragen op manieren die niet te vangen zijn in de schema's van een lerarenopleiding. Dat geeft de vakgenoot moed. Het boekje pretendeert geen volledigheid. Mount verwijst expliciet naar een in Engeland gebruikelijke leergang (die nog stamt van omstreeks de Great War, trouwens; *so much* voor onderwijsvernieuwing…); wie het Latijn echt (weer) wil leren, grijpe daarnaar. Met zo'n verwijzing wordt het enige manco van het boekje wel duidelijk: de Engelse achtergrond wordt letterlijk vertaald naar het Nederlands – terwijl wij andere leerboeken gebruiken. Mount kan de onde tango van Brel mociteloos meezingen, wij Hollanders staan op het verkeerde been. Desalniettemin: fris, vlot, en geinig.

Siward Tacoma

CHARLES HUPPERTS, *OLYMPISCHE SPELEN. SPORT EN OPVOEDING IN DE GRIEKSE OUDHEID.* (DAMON: BUDEL, 2009), 303 BLZ., PRIJS € 39,90.
HEIN VAN DOLEN EN CHARLES HUPPERTS, *BLIJVENDE ERFENIS. GRIEKSE MYTHEN IN DE NEDERLANDSE TAAL.* (DAMON: BUDEL, 2007), 336 BLZ., PRIJS € 34,90.

Voor de oude Grieken ging het bij sport alleen om persoonlijke eer en succes; teamsport en sportiviteit waren onbekend. De beste zijn en anderen overtreffen, daar ging het om. Overigens niet alleen op het sportveld, maar ook op het slagveld, in de politiek, in de kunsten en in de rechtspraak wilde men zich onderscheiden. De Grieken hadden daarnaast een echte lichaamscultuur; een man moest zijn lijf goed trainen en verzorgen. Oorspronkelijk had dat een hele praktische reden: iedere burger moest zijn eigen staat in tijd van oorlog kunnen verdedigen. En daarvoor - en ook voor het eigen lijfsbehoud - moest hij topfit zijn en zich oefenen in speerwerpen, hardlopen en wagen mennen. Na verloop van tijd werd sport ook een vrijetijdsbesteding, allereerst alleen voor de elite, later, in meer democratische tijden, ook voor de gewone burgers. Uiteraard waren slaven en vrouwen uitgesloten van sportbeoefening. Met twee uitzonderingen: in Olympia waren er ter ere van Hera, waarschijnlijk in het zelfde jaar waarin de Olympische spelen werden gehouden, ook spelen voor vrouwen. Het waren hardloopwedstrijden. En in Sparta kregen meisjes dezelfde opvoeding als jongens. En dus ook dezelfde sportieve training. Het hele Griekse sociale leven, althans dat van mannen, vond buitenshuis plaats. Lichaamstraining en lichaamsverzorging waren zaken die daar bij hoorden. Mannen en jongens ontmoetten elkaar in openbare sportscholen. Daar werd onder deskundige leiding aan het lijf 'gewerkt' en werden voedings- en trainingsadviezen gegeven. Charles Huperts geeft in 'Olympische Spelen' met behulp van korte en langere contemporaine bronnen van Plato, Plutarchos, Filostratos, Hippokrates en vele anderen een fascinerend beeld van hoe het er aan toeging in het gymnasion en de palaestra (worstelplaats). En die aandacht beperkt zich niet alleen tot de sportieve prestaties. Zo komen ook erotische verhoudingen ter sprake. Zelfbeheersing was

